

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: 10.30520/tjsosci.1425540

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Restoran Tercihlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Azem FİLİKÇİ¹ Öğretmen, Tarsus 15 Temmuz Özel Eğitim Uygulama Okulu, Mersin, Türkiye / azemfilikci@gmail.com.

Özet: Bu çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin restoran tercihlerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Bu çalışma ile özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin restoranda veya dışarda yemek yeme tercihlerine ilişkin neler yaşadıkları belirlenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum araştırması tercih edilmiştir. 14 Ocak 2024 – 16 Ocak 2024 tarihleri arasında Mersin’de yaşayan 4–17 yaş arası özel gereksinimli çocuğu olan 8 ebeveyn ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen verilere nitel araştırma analiz tekniklerinden içerik analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlardan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerden daha çok annelerin görüşmeye katılım sağladığı görülmektedir. Özel gereksinimli çocukların cinsiyet olarak daha çok kız çocuklarının olduğu ve özel gereksinimlilik durumunun daha çok fiziksel olduğu görülmektedir. Ebeveynler ve özel gereksinimli çocuklarının restorana hiç gitmeme durumunun daha fazla olduğu görülmektedir. Genel olarak görüşme sonrası özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yiyecek- içecek işletmelerinde sıkıntılar yaşadığı görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle özel gereksinimli çocuklar ve ebeveynlerinin yiyecek içecek işletmelerinde toplumdaki diğer normal bireylerle aynı deneyimleri yaşama hakkının olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir gerçek olduğu söylenebilir. Yiyecek-içecek işletmelerinde özel gereksinimli çocuklar ve ailelerine uygun şekilde düzenlemeler yapılması gerektiği ve restoranların gerekli hizmet unsurlarına sahip olması gerektiği önerilmektedir. Çalışmalarda daha fazla özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlere ulaşılarak ülke genelinde daha ayrıntılı bir çalışma yapılarak, farklı faktörler ve sorunlar tespit edilip çözüm için öneriler sunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Özel Gereksinimlilik, Özel Gereksinimli Çocuklar, Özel Gereksinimli Çocuklu Aileler, Restoran Tercihleri, Dışarda Yemek Yemede Zorluklar.

ORCID: 0009-0008-2838-9405**Başvuru Tarihi:** 25.01.2024**Kabul Tarihi:** 21.02.2024

Investigation of the Opinions of Parents with Disabled Children on Restaurant Preferences

Azem FİLİKÇİ¹ Teacher, Tarsus 15 Temmuz Özel Eğitim Uygulama Okulu, Mersin, Türkiye / af_konya@hotmail.com

Abstract: In this study, the opinions of parents with disabled children regarding their restaurant preferences were examined. This study determined what parents of disabled children experienced regarding their preferences for eating at restaurants or outside. Case research, one of the qualitative research methods, was preferred in the study. An interview was held with 8 parents of disabled children between the ages of 4-17 living in Mersin between January 14, 2024 and January 16, 2024. Content analysis, one of the qualitative research analysis techniques, was applied to the data obtained in the study. From the results obtained, it can be seen that more mothers participated in the interview than parents of disabled children. It is seen that disabled children are mostly girls and their disability is mostly physical. It seems that parents and their disabled children are more likely to never go to a restaurant. In general, after the interview, it is seen that parents with disabled children experience difficulties in food and beverage establishments. Based on these findings, it can be said that it is a fact that should not be ignored that disabled children and their parents have the right to have the same experiences as other normal individuals in society in food and beverage establishments. It is suggested that appropriate arrangements should be made for disabled children and their families in food and beverage establishments and that restaurants should have the necessary service elements. By reaching more parents of disabled children, a more detailed study can be conducted across the country, different factors and problems can be identified and suggestions for solutions can be offered.

Keywords: Disability, Disabled Children, Families with Disabled Children, Restaurant Preferences, Difficulties Eating Out.

ORCID: 0009-0008-2838-9405**Received Date:** 25.01.2024**Accepted Date:** 21.02.2024

GİRİŞ

Toplum, çeşitli özellikleri bulunan bireylerin bir arada bulunmasıyla oluşmaktadır. Ve toplum bu bireylerin gereksinimlerinden oluşmaktadır (Güngör ve Güneş, 2012: 26). Bir arada bulunma sürecinde toplumda dezavantajlı olan bir kesim bulunmaktadır ve bu kesim tarih boyunca toplumun “dışlanan ve istenmeyen” kesimini oluşturmuş bir grup özel gereksinimli bireylerdir (Abberley, 1987: 16). Bu nedenle özel gereksinimli bireyler toplum içerisinde diğer bireylerle eşit koşullarda yer alamamaktadır (Orhan ve Özkan, 2020: 2). Oysaki toplumu ilgilendiren ve toplum için olan her hizmete özel gereksinimli bireyler de dâhil edilmeli ve tüm toplum bu şekilde bir bütün olarak düşünülmelidir (Bekçi, 2012: 27). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) özel gereksinimliliği; “kişiden ya da bir bütün olarak vücuttan beklenen davranışlar, yetenekler ve görevler olarak ifade edilen normal aktivitelerin yerine getirilmesindeki eksiklik ya da sınırlılık” olarak tanımlamaktadır (World Health Organization [WHO], 1980: 28).

Dünyada özel gereksinimli bireyler yiyecek içecek işletmeleri gibi birçok alanda çeşitli dışlanmalarla karşılaşmaktadırlar (WHO, 2011). Özellikle özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler, özel gereksinimli çocuğa sahip olmayan ebeveynlerin maruz kalmadığı bir dizi sorunlara maruz kalıp eşitsizlikler yaşamaktadırlar (Dowling, 2001: 21). Türkiye’de yiyecek içecek işletmelerinin de özel gereksinimli bireyleri, çocukları ve ebeveynleri göz ardı ederek sadece sağlıklı bireylere hizmet etmeye devam etmekte oldukları görülmektedir (Bulgan, 2021: 48). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler uygun koşullar sağlamamış yiyecek içecek işletmelerine gittiklerinde ebeveynler sorunlar yaşamaktadırlar ve bu durum özel gereksinimli çocukların ve ebeveynlerinin işletmeleri tekrar ziyaret etme alışkanlıklarını olumsuz şekilde etkilemektedir (Keskin, 2019: 2). Yiyecek ve içecek işletmelerinin özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler tarafından tercih edilebilmesi için işletmenin ortam şartlarının uygun olması gerekmektedir (Özgür Göde ve Önçel, 2016: 190). Buradan hareketle bu çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin restoran tercihlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesiyle ilgili nitel bir araştırma olan durum araştırması tercih edilmiş olup, genelleştirme yerine durumdan en mükemmel şekilde ne anlaşıldığının çalışılmasının ve çalışma üzerinde bu soruna vurgu yapılması (Denzin ve Lincoln, 1985: 435) amaçlanmıştır. Çalışmada özel gereksinimli çocuk ve ebeveynlerinin özellikle restoran tercihlerinde yaşadıklarına ilişkin sorunlarının ortaya çıkarılması, anlaşılması ve farkındalık kazandırılabilmesi hedeflenmektedir. Alan yazında bu konuda sınırlı sayıda çalışma olması nedeniyle (Çitil ve Doğan, 2019; Dowling ve Dolan, 2001; Larson, 2006; Mason ve Pavia, 2006; Pavia ve Mason, 2012) bu çalışmanın alan yazına önemli bir katkı sağlaması hedeflenmektedir. Alanyazında ise bu çalışmanın gelecek çalışmalar için bir temel oluşturmasının önemli olacağı düşünülmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Toplumun nasıl değerlendirildiği, farklı grup ya da kişileri ne şekilde dışarıda bıraktığı, toplumdaki insan ilişkilerin yapısı ve bu ilişkilerin nasıl kurulduğu önemlidir (Aksakal, 2016: 6). Ayrıca sosyoloji açısından özellikle özel gereksinimli olma durumu veya engelli olma durumu önemlidir (Burcu, 2015: 40). Çünkü özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin sorunları incelendiğinde özel gereksinimli çocuk ve ailesi günlük yaşamda bazı ayrımcılık ve dışlanmalara maruz kalabilmektedir (Taylan ve Barış, 2015: 9). Toplumun bilgi eksikliği, olumsuz tutumları, ekonomik, sosyal ve siyasi yapı bozuklukları özel gereksinimli insanların karşılaştığı problemlerdir (Kaya, 2015: 70). Oysaki özel gereksinimli olmak insan olmanın bir parçasıdır (WHO, 2023).

Özel gereksinimlilik veya engellilik terimleri farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Doğuştan veya sonradan meydana gelen herhangi bir hastalık veya kaza nedeniyle kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal

fonksiyonlarında kayıplar olması ve bu kayıplar sonucu toplumsal yaşama uyum sağlamada güçlüklerin ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2011: 20). Bireyin yaşamı boyunca sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak yaşamda üstlenmesi gereken görevler; yürüyebilmek, öğrenebilmek ve duyabilmek gibi temel yaşam hareketlerinde zihinsel veya fiziksel olarak sınırlı hareket etmek zorunda olan bireyler veya bu görevleri yapamayan bireyler özel gereksinimli olarak tanımlanmaktadır (Demirbilek, 2013: 58; Gökby vd., 2011: 1; Subaşıoğlu, 2000: 203; Ulutaşdemir, 2007: 120). Kısaca özel gereksinimli olmak bir insan için normal kabul edilen faaliyetlerin bir bozulmadan ve yetersizlikten kaynaklı hareketlerinin kısıtlanması ve sosyal rolünün yerine getirmesinin engellenmesi olarak tanımlanmaktadır (Burnett ve Baker, 2001: 4; Seyyar ve Genç, 2010: 200).

Özel gereksinimlilik (engellilik) altı başlıkta ele alınmıştır. Bunlar; görme engelli, işitme engelli, dil ve konuşma engelli, zihinsel engelli, süreğen (sürekli hastalık) engelli ve fiziksel engelli olmak üzere altı gruba incelenmektedir. Bu incelemelere göre zihinsel engelli; farklı derecelerde zihinsel yetersizliği olan bireylerdir. Örnek olarak Down Sendromu bu gruba girmektedir. Görme engelli; tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan bireylerdir. İşitme engelli; tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan bireylerdir. Dil ve konuşma engelli; herhangi bir nedenle konuşamayan ve konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan bireylerdir. Süreğen engelli; çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklara sahip olan bireylerdir. Örnek olarak kan hastalıkları, sinir sistemi hastalıkları verilmektedir. Fiziksel engelli; kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan bireylerdir. Örnek olarak kemik hastalığı bu gruba girmektedir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı [BÖİB] ve Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2004). Dünya’da 1,3 milyar insan (küresel nüfusun yaklaşık %16’sı) şu anda önemli düzeyde özel gereksinimlilik (engellilik) yaşamaktadır. Bu Dünya nüfusunun %16’sını, yani 6 kişiden 1’ini temsil etmektedir (WHO, 2023). Türkiye’de nüfus ve konut araştırması sonuçlarına göre, en az bir özel gereksinimliliği olan (3 ve daha yukarı yaş) nüfusun oranı %6,9 (4.876.000 kişi)’dur. Çocukluk döneminde yer alan özel gereksinimli bireylerin dağılımına bakıldığında ise 0-4 yaş aralığında kızlar 13.881 kişi, erkekler 19.304 kişi; 5-9 yaş aralığında kızlar 34.792 kişi, erkekler ise 56.267 kişi olduğu görülmektedir (“Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni”, 2022). Bireysel gelişimindeki farklar nedeniyle özel gereksinimli çocukların zaman içerisinde adlandırmalarında değişim gözlenmektedir. Bu adlandırmalar; “anormal çocuk”, ayrıcalıklı çocuk”, “engelli çocuk”, yetersizliği olan çocuk” gibi literatürde farklı tanımlamalar kullanılmakta olup günümüzde ise “özel gereksinimli çocuk” tanımı kullanılmaktadır (Cavkaytar vd., 2014: 113). Özel gereksinimli çocuk tanımı; büyüme sürecinde bedensel, gelişimsel, davranışsal veya duygusal durumlarının yaşlıları ile kıyaslandığında büyümesinde gecikmeler, aksaklıklar ve farklılıklar göstermesi olarak tanımlanmaktadır. Ve normal çocukların ihtiyaç duyduğundan daha fazla miktarda desteğe ihtiyaç duymakta olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Eripek, 2002: 3; McPherson ve Arango, 1998: 138; Özyürek, 2000: 17). Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik kapsamında ise bu tanım, çocuğun toplumsal hayata eşit katılabilmesi için herhangi bir işlev kısıtlılığı olmayan bireylerden farklı sosyal ve ekonomik her türlü haklara ve hizmetlere gereksiniminin olması şeklinde tanımlanmaktadır (“Anonim”, 2019).

Toplumda özel gereksinimlilik, özel gereksinimi olan ve özel gereksinimli bireyin yakınlarını da ilgilendiren önemli bir konu ve sorundur (Aksakal, 2016: 16). Çocukların hareketlerindeki sınırlamalar sosyal hayatta birtakım sınırlamaları da beraberinde getirmektedir (Bulgan ve Ergençiçeği, 2021: 48). Özel gereksinimli çocuklar ve dolaylı açıdan aileleri günlük yaşamda bazı ayrımcılık ve dışlanmalara maruz kalabilmektedir (Taylan ve Barış, 2015: 9).

Aileler, özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın getirdiği çok sayıda değişik durumla karşı karşıya gelmektedir (Lusting ve Akey, 1999: 260). Bu durumlardan erişilemez ortamlardan olan restoran, avm vs. çoğu zaman engelli kişilerin topluma diğerleriyle eşit şekilde katılımına engeller oluşturmaktadır (WHO, 2001). Oysaki günümüz pazarlama çağında tüketici grubu büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen özellikle özel gereksinimli çocuklar ve ailelerinin tüketici olarak dışlanmış oldukları görülmektedir (Türkmendağ, 2015: 38). Yiyecek ve içecek işletmeleri de dâhil birçok bu benzeri yerler özel gereksinimli çocukların bağımsız olarak erişimine fırsat vermemektedir (Kastenholz vd., 2015: 1277; Yau vd., 2014: 952). Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler genellikle ortak tüketimden ve ortak tüketim alanlarından özellikle restoran gibi sorunlu durumların meydana gelebileceği yerlerden kaçınmaktadırlar (MacRae, 1999: 59; Pavia ve Mason, 2012: 93). Ve özel gereksinimli çocuğa sahip aileler hala normal çocuğa sahip aileler ile aralarındaki keskin farkla karşı karşıya olmaktadır ve bu yüzden özel gereksinimli çocuğa sahip aileler özellikle restoranlar ve kafelerin daha boş olduğu saatleri seçmektedirler (Pavia ve Mason, 2012: 105). Yapılan araştırmalar özel gereksinimli çocukları olan ailelerin yiyecek içecek işletmelerinin hizmetlerinden faydalanma noktasında sıkıntılar yaşadıklarını vurgular niteliktedir (Amanda, 2003: 3). Literatürde konuyla ilgili az sayıda çalışma bulunmaktadır ve bu çalışmalar (Çitil ve Doğan, 2019; Dowling ve Dolan, 2001; Larson, 2006; Mason ve Pavia, 2006; Pavia ve Mason, 2012) şeklindedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin restoran tercihlerine ilişkin yapılan bu çalışmalar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Çitil ve Doğan (2019)'un çalışmalarındaki amaçları, Türkiye'de özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yapısını ve toplumsal ilişkilerini belirlemektir. Çalışmada Ankara ilindeki merkez ilçelerden 6-18 yaş arası okul çağında zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan 342 ebeveynle çalışılmıştır. Çalışma kapsamında 684 kişi hakkında veri toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS-21 paket programı ile analiz edilmiştir. Anketten elde edilen veriler frekans ve yüzde dağılımı bazı demografik özellikler ile anket maddeleri arasındaki ilişki için ki-kare analizi kullanılmıştır. Ailelerin yaklaşık üçte biri lokanta ve restorana hiçbir zaman gitmezken, yaklaşık beşte biri yılda birkaç kez gidebilmekte olduğu tespit edilmiştir. Dowling ve Dolan (2001) çalışmalarında İngiltere Spelthorne bölgesinde 38 ebeveynle gerçekleştirdikleri nitel çalışmalarında, ailelerin özel gereksinimli çocuklarının restoranda yaratacağı aksaklığın çevredeki insanlar tarafından onaylanmayacağını ve ailelerin özel gereksinimli çocuklarının çevredeki insanlara rahatsızlık vereceklerini düşündükleri için restoranda yemek yemeye gitmediklerini bulmuşlardır. Larson (2006) çalışmasında otizm spektrum tanısı alan 3-14 yaş arası çocukların anneleriyle gerçekleştirdiği nitel çalışmada annelerin rutinlerini incelemiştir. Farklı etnik kökenli 9 anne ile mülakat gerçekleştirilmiş olup transkriptler kodlanıp kategorilere ayrılmıştır. Çalışma bulgularında anneler restorana gitme konusunda çocukların özel gereksinimliliği yüzünden ani ve spontane davranmadıklarını, bu konuda araştırma yapmaları veya plan yapmaları gerektiği tespit edilmiştir. Mason ve Pavia (2006) çalışmalarında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerle görüşmeler yapmışlar ve bu görüşmelerde ortaya çıkan özel gereksinimli çocuğa sahip aile tüketimiyle ilgili temaların bir analizini yapmışlardır. Çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip 9 ebeveyn ile görüşme yapmışlardır. Ailelerin tüketici davranışını şekillendirmede kritik bir bileşen olduğunu ve bu konuda göz ardı edilen özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin olduğu vurgulanmıştır. Sonuç olarak tüketim konusunda kritik bir bileşen olan özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin tüm ihtiyaçlarının karşılanmadığının ve birçok zorunluluğun hala devam ettiğinin farkında olduklarını ve ebeveynlerin bu konudaki tercihlerini belirlemeye çalışmışlardır. Pavia ve Mason (2012) çalışmalarında ise özel gereksinimli çocuğu olan ailelerle birlikte tüketim konusunda derinlemesine

görüşmeler yapmışlardır. Görüşmeler özel gereksinimli çocuğa sahip 23 ebeveyn ile gerçekleştirilmiş olup, görüşmeler yapılandırılmamış ve fenomenolojik sorgulamalar şeklinde yapılmıştır. Transkriptler soyut kategoriler halinde gruplandırılmıştır. Çalışmada sonuç olarak ise restoran anlamında özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin normal çocuklara sahip ailelerle aralarındaki keskin farkla karşı karşıya oldukları bulgulanmıştır. Örneğin özellikle restoranların daha boş olduğu saatleri seçtikleri tespit edilmiştir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler farklı sorunlar sebebiyle sosyal yaşama katılamamaktadır ve bu katılımı arttırmaya yönelik turizm alanında da düzenlemeler yapılmakta olup artırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Yörük, 2003: 35). Yapılan bu düzenlemeler, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin toplumsal hayata uyum sağlamaları açısından oldukça önemli olmaktadır (Çizel vd., 2012: 21). Bu konudaki araştırmalar fiziksel ve duygusal olarak özel gereksinimli çocukların ve ailelerin ihtiyaçları, davranış şekilleri, karar modelleri ve problemleri üzerine yoğunlaşmalıdır (Burnett ve Bender-Baker, 2001: 4-10). Özel gereksinimli çocuğu olan ailelere ilişkin araştırmalar, tüketici davranışı literatürünün çoğunu desteklemektedir (örneğin ebeveynlerin çocuklarının refahı için fedakârlık yapması) ancak mevcut bilgilerdeki analizlerde ve literatürde önemli boşluklar bulunmaktadır (Pavia ve Mason, 2012: 88). Özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin normal bir yaşam sürdürebilmeleri için toplumun diğer bireyleriyle eşit şekilde her türlü erişimlerinin sağlanması gerekmektedir (Çağlar, 2012: 543).

3. MATERYAL VE METOD

Bu çalışmanın amacı, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin restoran tercihlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin restoran veya dışarda yemek yeme tercihlerine ilişkin çalışmaların literatürde çok az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma ile özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin restoranda veya dışarda yemek yeme tercihlerine ilişkin neler yaşadıkları belirlenecektir. Ve bu sayede bu çalışmanın gelecek çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmektedir ve gelecek çalışmalara bir bakış açısı daha sunabilecektir. Yiyecek ve içecek sektöründeki hizmet alanlarında bakış açısı ve değişim için çalışmanın bir adım sunması hedeflenmektedir. Bu çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin restoran tercihlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesiyle ilgili nitel araştırma yöntemlerinden durum araştırması tercih edilmiştir. Durum çalışması; tek bir durum ya da olayın derinlemesine boyutsal olarak incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntemdir. Elde edilen sonuçlarla olayın neden o şekilde oluştuğunu ve gelecek çalışmalarda nelere odaklanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Hedef kitle çok sayıda benzer kişi ya da mekanlardan yatay olarak incelenmektedir. (Davey, 1991: 1-2; Kozak, 2018: 90). Durum çalışmasında genelleştirme yerine durumdan en mükemmel şekilde ne anlaşıldığının çalışılmasının tasarısı üzerinde vurgu yapılmaktadır (Denzin ve Lincoln, 1985: 435).

Araştırmanın evrenini 2024 yılı Mersin ili Yenişehir ilçesinde 4-17 yaş arası özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme amaçlı örneklem tekniği ile belirlenmiştir. Amaçlı örneklem, araştırma kapsamında belirli özelliklere sahip kişiler ve durumlara göre seçim yapılmasında kullanılan bir yöntemdir (Böke, 2014: 125; Büyüköztürk vd., 2009: 91). Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini 4-17 yaş arası özel gereksinimli çocuğu olan 8 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan görüşme formunda ilk 5 soru ebeveynlere ait demografik sorulardan ve sonraki iki soru özel gereksinimli çocuklara ait demografik sorulardan oluşmaktadır. Toplamda ilk 7 soru demografik sorulardan oluşmaktadır. Geriye kalan 12 soru ise ebeveynlerin özel gereksinimli çocukları ile restoran tercihlerine ilişkin görüşlerine ait sorulardan oluşmaktadır. Görüşme formunda

bulunan sorular ise Keskin (2019) çalışmasından alınmıştır. Araştırmada elde edilen veriler nitel araştırma analiz tekniklerinden içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir. İçerik analizi, metinden çıkarılan geçerli yorumların bir dizi işlem sonucu ortaya konulduğu bir araştırma tekniğidir (Stone vd., 1966: 213; Weber, 1989: 5).

4. BULGULAR

2024 yılı Mersin ili Yenişehir ilçesinde 4-17 yaş arası özel gereksinimli çocuğu olan 8 ebeveynin profil tablosu Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Profil Tablosu ve Genel Değerlendirme

<i>Katılımcılar</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaş</i>	<i>Eğitim Seviyesi</i>	<i>Meslek</i>	<i>Gelir Seviyesi</i>
K1	Kadın	30-41	Lise	Ev hanımı	Yok
K2	Kadın	18-29	Önlisans	İşçi	17.000 TL
K3	Kadın	30-41	Ortaokul	Ev hanımı	Yok
K4	Erkek	30-41	Lise	Esnaf	32.000 TL
K5	Kadın	42-53	Lisans	Memur	34.000 TL
K6	Erkek	30-41	Lise	İşçi	17.000 TL
K7	Erkek	54-65	Lisans	Emekli	15.000 TL
K8	Kadın	54-65	Lise	Emekli	10.000 TL

Görüşme formuna katılan ebeveynlerin cinsiyetine bakıldığında genellikle kadın ebeveynler oluşturmaktadır. Yaş ortalamalarını ağırlıklı olarak 30-41 arası, eğitim seviyesinin en çok lise, gelir seviyesinin ise 10.000 – 34.000 TL arası değişmekte olduğu tespit edilmiştir. Meslekler ise ev hanımı, işçi, esnaf, memur ve emekli şeklinde olduğu bulgulanmıştır. 2024 yılı Mersin ili Yenişehir ilçesinde 4-17 yaş arası özel gereksinimli çocuğu olan 8 ebeveynin görüşme formuna yönelik içerik analizi tablosu ise Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Görüşme Formuna Yönelik Yanıtları

<i>S6. Özel gereksinimli(engelli) çocuğunuzun cinsiyeti:</i>								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
<i>Kız</i>	X			X	X		X	X
<i>Erkek</i>		X	X			X		
<i>S7. Özel gereksinimli(engelli) çocuğunuzun yaşı:</i>								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
<i>Yaş</i>	13	5	11	7	14	4	17	16
<i>S8. Çocuğunuzun özel gereksinim (engel) durumu nedir?</i>								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
<i>Görme</i>			X					
<i>İşitme</i>							X	
<i>Konuşma</i>						X		
<i>Fiziksel</i>	X	X		X	X			X
<i>S9. Özel gereksinimli(engelli) çocuğunuz ile restoranlara gitme sıklığınız nedir?</i>								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
<i>Haftada 1-2 defa</i>					X			
<i>Ayda 1-2 defa</i>				X			X	
<i>Yılda 1-2 defa</i>		X				X		
<i>Hiç</i>	X		X					X
<i>S10. Özel gereksinimli(engelli) çocuğunuz ile restoranlara gitmeyi hiç tercih etmeme sebebiniz nedir?</i>								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
<i>Uygun restoran girişinin olmaması</i>	X							

Tuvaletlerin ve lavaboların uygun olmaması								X
Diğer			X					
Restoranlara gidilmektedir.		X		X	X	X	X	
S11. Özel gereksinimli(engelli) çocuklara yönelik düzenlemelerin olması hangi restorana tercih edeceğinizi etkiler mi?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Evet	X	X		X	X	X	X	X
Hayır			X					
S12. Özel gereksinimli(engelli) çocuğunuz ile en çok hangi tür işletmeleri tercih ediyorsunuz?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Alakart				X				
Fast Food		X				X	X	
Kafeler					X			
Tercih etmiyor	X		X					X
S13. Özel gereksinimli(engelli) çocuklara yönelik düzenlemeler en çok hangi tür işletmelerde bulunmaktadır?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Alakart				X				
Fast Food		X			X	X	X	
Diğer/Hiçbiri	X		X					X
S14. İşletmelerde bir refakatçinin yardımı olmadan rahat hareket etme imkânı sunuluyor mu?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Evet		X		X	X	X	X	
Hayır	X							X
Diğer			X					
S15. Tercih ettiğiniz restoranlarda özel gereksinimli(engelli) çocuklara yönelik hangi uygulamalar bulunmaktadır?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Herhangi bir uygulama bulunmamaktadır	X	X	X		X	X	X	X
Tuvalet bulunmaktadır				X				
S16. Mersin'deki yiyecek içecek işletmelerini özel gereksinimli(engelli) çocuklara uygunluğu açısından yeterli buluyor musunuz?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Yeterli bulmuyorum	X	X	X		X	X	X	X
Bazı düzenlemeler yapılmalı				X				
S17. Restoranlara gittiğinizde diğer müşterilerin size ve özel gereksinimli(engelli) çocuğunuza karşı olan tutumu nasıldır?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Beni ve çocuğumu rahatsız edecek şekilde incelemektedirler.		X			X	X	X	
Bana ve çocuğuma dikkat etmemektedirler.				X				
Diğer	X		X					X
S18. Gittiğiniz işletmelerdeki çalışanların size ve özel gereksinimli(engelli) çocuğunuza karşı tutum ve davranışları nasıldır?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Çalışanlar ilgilidir.				X	X			
Bir farklılık yoktur.		X				X	X	
Diğer	X		X					X
S19. Özel gereksinimli(engelli) çocuklara uygun düzenlemeler bulunmayan işletmelerde dışarıdan yardım almak zorunda kaldığınızda kendinizi nasıl hissedersiniz?								
Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8

<i>Kötü hissederim.</i>		X				X	X	
<i>Hoşuma gider.</i>				X	X			
<i>Diğer</i>	X		X					X

SONUÇ VE TARTIŞMA

Gerçekleştirilen bu çalışma, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin restoran tercihlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesini amaçlamıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin restoran veya dışarda yemek yeme tercihlerine ilişkin çalışmaların literatürde çok az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ve bu çalışma ile özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin restoranda veya dışarda yemek yeme tercihlerine ilişkin neler yaşadıkları belirlenmiştir. Bulgular özetlenecek olursa özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerden daha çok annelerin görüşmeye katılım sağladığı görülmüştür. Özel gereksinimli çocukların cinsiyet olarak daha çok kız çocuklarının olduğu ve özel gereksinimlilik durumunun daha çok fiziksel olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmadaki bulgulardan ebeveynlerin özel gereksinimli çocukları ile restoran gitme sıklığı Çitil ve Doğan (2019)'un çalışması ile benzer sonuçları göstermektedir. Çitil ve Doğan (2019)'un çalışmasında ailelerin yaklaşık üçte biri lokanta ve restorana hiçbir zaman gitmezken, yaklaşık beşte biri yılda birkaç kez gidebilmekte olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada da benzer şekilde ebeveynler ve özel gereksinimli çocuklarının restorana hiç gitmeme durumunun daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Dowling ve Dolan (2001) çalışmalarında ise ailelerin özel gereksinimli çocuklarının çevredeki insanlara rahatsızlık vereceklerini düşündükleri için ailelerin restoranda yemek yemeye gitmedikleri bulgulanmıştır. Ayrıca Pavia ve Mason (2012) çalışmalarında özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin normal çocuklara sahip ailelerle aralarındaki keskin farkla karşı karşıya oldukları tespit edilmiştir. Benzer şekilde bu çalışmada da böyle bir durum ile karşılaşmıştır. Ebeveynler ve özel gereksinimli çocuklarının restoranlarda diğer müşteriler tarafından rahatsız edecek şekilde bakışlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Genel olarak görüşme sonrası özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yiyecek- içecek işletmelerinde sıkıntılar yaşadığı tespit edilmiştir. Mason ve Pavia (2006) çalışmalarında da benzer şekilde özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin tüm ihtiyaçlarının karşılanamadığı ve birçok zorunluluğun hala devam ettiği tespit edilmiştir.

Özel gereksinimli çocuk ve ebeveynlerinin yiyecek içecek işletmelerinde toplumdaki diğer normal bireylerle aynı deneyimleri yaşama hakkının olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir (Güldemir ve Saatçi, 2014: 30). Bu yüzden özel gereksinimli çocuklar ve ebeveynlerinin rahatlıkla restoranlara gidebilmesi için özel gereksinimli çocuk ve ailelerine uygun şekilde düzenlemeler yapılmalı ve restoranların gerekli hizmet unsurlarına sahip olması gerekmektedir (Bulgan, 2021: 61). Kaliteli hizmet sunmayı amaçlayan restoran ve işletmeler müşteri beklentilerine cevap vermek zorundadırlar ve bu noktada özel gereksinimli çocukların ve ebeveynlerinin işletmelerden en önemli beklentileri, restoran ve işletmelerin çocuklarının temel ihtiyaçlarına cevap vermeleridir (Özgür Göde ve Önçel, 2016: 198). Özel gereksinimli bireylerin sayılarının fazla olması ve tüm faaliyetlere refakatçileri ile birlikte katılmaları turizm endüstrisi içinde özel bir pazar anlamına gelmektedir (Zengin ve Eryılmaz, 2013: 55). Özel gereksinimli çocukların ve ebeveynlerinin yiyecek içecek işletmelerine yönelik görüş ve beklentilerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar konunun taraflarına ilişkin bilgi birikimine önemli katkı sağlayacaktır. Yapılan bu çalışma ile turizm işletmelerinin bir kolu olan yiyecek içecek işletmelerinden restoranlarda özel gereksinimli çocukların ve ebeveynlerinin yaşamakta oldukları sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Gelecek çalışmalarda daha fazla özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlere ulaşılarak ülke genelinde daha ayrıntılı bir çalışma yapılabilir.

Bu şekilde farklı faktörler ve sorunlar tespit edilip çözüm için öneriler sunulabilir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

DESTEK VE TEŞEKKÜR BEYANI

Çalışma herhangi bir destek almamıştır. Teşekkür edilecek bir kurum veya kişi bulunmamaktadır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abberley, P. (1987). The Concept of Oppression and The Development of a Social Theory of Disability. *Disability, Handicap and Society*, 2(1), 5-19.
- Aksakal, E. (2016). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Sorunlari ve Beklentileri: Düzce-Yiğilca Örneği*. Yüksek lisans tezi. Abant İzzel Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Amanda, H. A. (2003). Accessibility and Attitudinal Barriers Encountered in Sectors of Travel and Tourism by Travelers Who Have Disabilities. The Faculty of Graduate School University of Missouri Columbia.
- Anonim. (2019). Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete No:30692. 13.01.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190220-1.htm> adresinden erişildi.
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu. (2004). Türkiye özürlüler araştırması 2002, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Bekci, B. (2012). Fiziksel Engelli Kullanıcılar İçin En Uygun Ulaşım Akslarının Erişebilirlik Açısından İrdelenmesi: Bartın Kenti Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 14(1. Special Issue), 26-36.
- Böke, K. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bulgan, G. ve Ergençiçeği, A. (2021). Engelli Bireylerin Restoranlarda Yaşadıkları Erişim Sorunları: Isparta İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(29), 46-64.
- Burcu, E. (2015). Türkiye’de Yeni Bir Alan: ‘Engellilik Sosyolojisi’ ve Gelişimi. Sosyoloji Konferansları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Burnett, J. ve Baker H. B. (2001). Assessing the Travel Related Behaviors of The Mobility Disabled Consumer. *Journal of Travel Research*, 40(1), 4-11.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cavkaytar, A., Melekoğlu, M. ve Yıldız, G. (2014). Geçmişten Günümüze Özel Gereksinimli Olma ve Zihin Yetersizliği: Dünya’da ve Türkiye’de Kavramların Evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Eğitim Özel Sayısı*, 111-122.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 541-598.
- Çitil, M. ve Doğan, İ. (2019). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yapısı ve Toplumsal İlişkilerinin Belirlenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 61-108.
- Çizel, B., Sönmez, N. ve Akıncı, Z. (2012). Antalya’da Engelli Turizmin Gelişmesi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma. *Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme, Uygulama ve Araştırma Merkezi (APGEM), Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Antalya*.
- Davey, L. (1991). The Application of Case Study Evaluations. ERIC/TM Digest.
- Demirbilek, M. (2013). Zihinsel Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7(3), 58 – 65.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (1994). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oas, CA: Sage Publications.

- Dowling, M. ve Dolan, L. (2001). Families With Children with Disabilities Inequalities and The Social Model. *Disability & Society*, 16(1), 21-35.
- Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni. (2022). 13.01.2024 tarihinde https://www.aile.gov.tr/media/98625/eyhgm_istatistik_bulteni_ocak_2022.pdf adresinden erişildi.
- Eripek, S. (2002). *Özel Eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Gökbay, İ. Z., Ergen, A. ve Özdemir, N. (2011). Engelli Bireylerin İstihdamına Yönelik Bir Vaka Çalışması: Engelsiz Eğitim. *Öneri Dergisi*, 9(36), 1 – 8.
- Güldemir, O. ve Saatçi, G. (2014). Parmakların Okuduğu Menü: Braille Alfabesi ile Bir Model Önerisi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 20-32.
- Güngör, F. ve Güneş, G. (2012). Dünya'daki Gelişmeler Paralelinde Türkiye'de Değişen Özürlülük Politikaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3).
- Kastenholz, E., Eusébio, C. ve Figueiredo, E. (2015). Contributions of Tourism to Social Inclusion of Persons with Disability. *Disability & Society*, 30(8), 1267-1273.
- Kaya, H. (2015). *Engelli İnsanın Hakları*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Keskin, T. (2019). *Engelli Bireylerin Yiyecek İçecek İşletmelerinde Yaşadıkları Sorunlar*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kozak, M. (2018). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım İlkeleri*. İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Larson, E. (2006). Caregiving and Autism: How Does Children's Propensity for Routinization Influence Participation in Family Activities? *Occupation, Participation and Health*, 26(2), 69-79.
- Lustig, D. ve Akey, T. (1999) Adaptation in Families with Adult Children with Mental Retardation: Impact of Family Strengths and Appraisal. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34(3), 260-270.
- MacRae, H. (1999). Managing Courtesy Stigma: The Case of Alzheimer's Disease. *Sociology of Health & Illness*, 21(1), 54-70.
- Mason, M. ve Pavia, T. (2006). When the Family System Includes Disability: Adaptation in the Marketplace, Roles and Identity. *Journal of Marketing Management*, 22(9-10), 1009-1030.
- McPherson, M. ve Arango, P. (1998). A New Definition of Children with Special Health Care Needs. *Pediatrics*, 102(1), 137-140.
- Orhan, S. ve Özkan, E. (2020). Engelli Kadın Omak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-19.
- Özgür Göde, M. ve Önçel, S. (2016). Yiyecek-İçecek İşletmelerinde Engellilere Yönelik Düzenlemelerin İncelenmesi: Eskişehir Örneği. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(2).
- Öztürk, M. (2011). *Türkiye'de Engelli Gerçeği*. İstanbul: Ajans Vista Matbaacılık.
- Özyürek, M. (2000). *Bireysel Farklılığa Psikoloji Yaklaşımlarıyla Bakış*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Pavia, T. M. ve Mason, M. J. (2012). Inclusion, Exclusion and Identity in The Consumption of Families Living with Childhood Disability. *Consumption Markets & Culture*, 15(1), 87-115.
- Seyyar, A. ve Y. Genç (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma Sözlüğü)*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Stone, P. J., Dunphy, D. C., Marshall, S. S. (1966). *The General Inquirer: A Computer Approach to Content Analysis*. Massachusetts: The M.I.T. Press.
- Subaşıoğlu, F. (2000). Engellilerin İnternet'e Erişimi Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40(3-4), 203 – 21.
- Taylan, H. H. ve Barış, H. (2015). *Romanlar ve Sosyal Dışlanma*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Türkmenbaş, Z. (2015). *Fiziksel Engelli Turistlerin Karşılaştıkları Fiziksel ve Tutumsal Engellerin Tekrar Ziyaret Etme Niyetlerine Etkileri*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ulutaşdemir, N. (2007). Engelli Çocukların Eğitimi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(5), 119 – 131.
- Weber, R. P. (1989). *Basic Content Analysis*. London: Sage Publications.

- World Health Organization. (1980). International classification of impairments, disabilities, and handicaps: a manual of classification relating to the consequences of disease, published in accordance with resolution WHA29. 35 of the Twenty-ninth World Health Assembly, May 1976. World Health Organization.
- World Health Organization. (2001). Disability. 13.01.2024 tarihinde <https://www.who.int/health-topics/disability#> adresinden erişildi.
- World Health Organization. (2011). World report on disability. 13.01.2024 tarihinde https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf adresinden erişildi.
- World Health Organization. (2023). Disability. 13.01.2024 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> adresinden erişildi.
- Yau, M. K. S., McKercher, B. ve Packer, T. L. (2004). Traveling with a Disability: More Than an Access Issue. *Annals of Tourism Research*, 31(4), 946-960.
- Yörük, Ü.K. (2003). Turizm Yapılarının Tasarımında Özürlü Etmenin İrdelenmesi. İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Zengin, B. ve Eryılmaz, B. (2013). Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (11).